

ΖΟΥΜΕ ΜΙΑ ΕΠΟΧΗ ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Κύριε Καράγιωργα, πρόσφατα η Πάντειος φιλοξένησε μια συζήτηση, που οργανώθηκε από το περιοδικό Αντί και είχε για θέμα τις χώρες του λεγόμενου υπαρκτού σοσιαλισμού. Θα θέλατε να μας μιλήσετε λίγο για τη συζήτηση αυτή;

Προσωπικά δε συμμετείχα, δεν έκανα ούτε εισήγηση ούτε παρέμβαση. Κι εκείνες τις μέρες είχα φοβερή απασχόληση. Μπόρεσα, όμως, να παρακολουθήσω το μεγαλύτερο μέρος της.

Ποιοι ήταν οι κύριοι ομιλητές;

Εισηγητές ήταν διανοούμενοι και επιστήμονες των ανατολικών χωρών, που σήμερα ζουν και εργάζονται στη Δύση. Έγιναν και ορισμένες σημαντικές παρεμβάσεις από Έλληνες.

Η ΚΝΕ αποκάλεσε την ομάδα των ξένων «κινούμενο θίασο». Το δικό μας ερώτημα είναι: μπορούν να θεωρηθούν οι άνθρωποι αυτοί, που βρίσκονται σε σύγκρουση με τις κυβερνήσεις των χωρών τους, «ανώτεροι πάσης υποψίας»;

Έχουν βέβαια προκαταλήψεις, δεν μπορεί να το αμφισβητήσει κανείς. Ακόμα, μερικοί δε φαινόταν να είναι καν μαρξιστές, είχαν άλλες αντιλήψεις. Οι περισσότεροι, όμως, ήταν μαρξιστές. Οι αναλύσεις τους δεν ήταν αναλύσεις ενός αστού επιστήμονα, που έχει τα δικά του εννοιολογικά εργαλεία και δουλεύει και ερευνά με αυτά. Χρησιμοποίησαν τη μαρξιστική μεθοδολογική ανάλυση, με την οποία δεν είναι εύκολο να ξεφύγεις

και να πέσεις στην προπαγάνδα. Ήταν μαρξιστές και η προβληματική τους στρεφόταν στο πώς φτάνεις στο σοσιαλισμό και στον κομμουνισμό, όχι πώς επιστρέφεις στον καπιταλισμό.

Και γύρω από ποια θέματα κινήθηκε η συζήτηση;

Έγινε μια προσπάθεια να μελετηθούν οι λεγόμενες σοσιαλιστικές χώρες από τις ακόλουθες πλευρές: πρώτα, τι κοινωνικός σχηματισμός υπάρχει. Ο κοινωνικός τους σχηματισμός είναι πραγματικά σοσιαλιστικός ή αποτελεί συνέχεια του καπιταλιστικού σχηματισμού με κάποια άλλη μορφή πολιτικής οργάνωσης; Μήπως πρόκειται για μια περίοδο μεταβατική; Αυτό ήταν το πρώτο θέμα τους.

Κατέληξαν όλοι στο ίδιο συμπέρασμα;

Υπήρξαν και διαφοροποιήσεις. Μάλλον επικράτησε όμως η άποψη, ότι πρόκειται για έναν ιδιόρρυθμο κοινωνικό σχηματισμό, που διατηρεί στοιχεία καπιταλιστικά και χαρακτηρίζεται από την εκτεταμένη επέμβαση της κρατικής εξουσίας και της γραφειοκρατίας. Το δεύτερο θέμα τους ήταν, αν υπάρχουν ταξικές αντιθέσεις και ποια μορφή έχουν. Εκφράστηκαν πολλές και πολύ ενδιαφέρουσες γνώμες. Εκφράστηκε η άποψη πως οι ταξικές αντιθέσεις εντοπίζονται μεταξύ της γραφειοκρατίας και των εργατών. Τρίτο και σημαντικότερο αντικείμενο της συζήτησης αποτέλεσε ποια από τις τρεις δομές, η οικονομική, η πολιτική, ή η ιδεολογική, είναι εκείνη που παίζει τον κυρίαρχο ρόλο στην όλη λειτουργία της κοινωνίας. Υποστηρίχτηκε πως είναι η πολιτική δομή – κυρίως με τη μορφή του κράτους και του κόμματος σαν κέντρου εξουσίας.

Η δική σας τοποθέτηση απέναντι στα προβλήματα που εξετάστηκαν ποια είναι, κύριε Καραγιωργα;

Γνώμη δογματική δεν μπορώ να εκφράσω. Πρέπει προηγούμενα να μελετηθούν τα θέματα σε βάθος. Σας λέω τούτο: για να αναλυθεί ο καπιταλισμός γράφτηκε ένα ογκώδες έργο από τον Μαρξ. Ακολούθησαν χιλιάδες τόμοι, που ερεύνησαν τη φυσιογνωμία του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, τις ταξικές του αντιθέσεις κλπ. Οι κοινωνίες του «υπαρκτού σοσιαλισμού» δεν έχουν μελετηθεί ακόμα. Τώρα τις «γρατσουνάνε», αν μου επιτρέπετε τη λέξη. Σαν επιστήμονας, λοιπόν, δεν μπορώ να αποφανθώ. Αν ήμουν πολιτικός, θα είχα την άνεση να πάρω μια θέση. Σαν επιστήμονας την άνεση αυτή δεν την έχω.

Τότε, μας λέτε τη γνώμη σας πάνω στο οξύτερο σημερινό πρόβλημα του καπιταλιστικού συστήματος;

Ε, είναι μεγάλη η ιστορία που ανοίγετε...

Έχουμε συνείδηση ότι είναι τόσο μεγάλο το θέμα, ώστε η ερώτηση να καταντάει αφελής. Να μιλήσουμε, έστω, για το πρόβλημα-αιχμή του καπιταλισμού;

Τι να πει κανείς; Θα μπορούσα να πω πως η παλιού τύπου αστική δημοκρατία δε λειτουργεί πλέον. Άλλαξαν οι δομές, κυρίως στην οικονομική βάση του συστήματος. Η μορφή του ανταγωνισμού, η οποία υπήρχε παλιά και η οποία μπορούσε να λειτουργεί με μια πολιτική δημοκρατία, που έκανε γενικές ρυθμίσεις, γενικούς νόμους για όλους τους πολίτες, δεν υπάρχει πια. Σήμερα, η μονοπωλιακή συγκέντρωση στην οικονομία και οι αυξανόμενες δυσκολίες του μονοπωλιακού κεφαλαίου να συνεχίσει τη συσσώρευση λόγω της σοβαρής πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους, επιβάλλουν εκτεταμένη παρέμβαση του κράτους στην οικονομική, πολιτική και ιδεολογική δομή. Συγκεκριμένα, απαιτούν μετάβαση από γενικούς κανόνες δικαίου και νόμους με γενική ισχύ σε νέους και περισσότερο ισχυρούς θεσμούς διακριτικής και ειδικής μεταχείρισης, που να βρίσκονται στη δικαιοδοσία της κρατικής γραφειοκρατίας. Αυτή ακριβώς η αλλαγή αντανακλάται στο συνεχώς μεγαλύτερο περιορισμό του ρόλου του κοινοβουλίου και την ενίσχυση της δύναμης της εκτελεστικής εξουσίας και της γραφειοκρατίας, που γίνονται οι βασικοί μηχανισμοί εξυπηρέτησης των μεγάλων καπιταλιστικών συμφερόντων. Αυτή είναι η τάση: συγκεντροποίηση της εξουσίας στα χέρια των εκτελεστικών οργάνων και της γραφειοκρατίας. Μια μορφή κρατικού αυταρχισμού.

Η μεταβολή αυτή, εκτός από όλα τα άλλα, δεν έχει οδηγήσει τις σχέσεις του πολίτη με το κράτος σε κρίση;

Μέχρι ένα βαθμό, ναι. Αλλά το καπιταλιστικό κράτος κατορθώνει με διάφορους τρόπους να διατηρεί ακόμα τη νομιμότητα της πολιτικής του εξουσίας. Ένας τρόπος είναι να φορτώνεται το ίδιο την ευθύνη αντιμετώπισης των δεινών, που επισωρεύει η αλόγιστη καπιταλιστική ανάπτυξη και οι κρίσεις του συστήματος: την ανεργία, τις έντονες εισοδηματικές ανισότητες, τη μόλυνση του περιβάλλοντος, τις αυξανόμενες συλλογικές ανάγκες που δημιουργεί η πληθυσμιακή συγκέντρωση στις πόλεις κλπ.

Αυτή όμως η λειτουργία του «κράτους πρόνοιας», που γίνεται για τη διατήρηση της «κοινωνικής αρμονίας», δημιουργεί άλλα προβλήματα: διογκώνει τις μη παραγωγικές δαπάνες και δημιουργεί πληθωρισμό που εξανεμίζει τα εισοδήματα. Έτσι, αμφισβητείται από άλλο λόγο η νομιμότητα της εξουσίας του κράτους. Θα έλεγα ότι προς το παρόν το κράτος διατηρεί τη νομιμότητα της εξουσίας του, γιατί η κρίση στην οικονομική, πολιτική και ιδεολογική δομή δεν έχει φτάσει σε τέτοιο σημείο ώστε να αποκαλύπτει ότι δεν είναι κράτος όλων των πολιτών και η συγκεντροποίηση της εξουσίας του να πάρει το χαρακτήρα ενός ξεκάθαρα αυταρχικού κράτους. Τείνει προς τα εκεί.

Αφού η κρίση δεν έχει εκδηλωθεί, πού οφείλονται τα φαινόμενα σύγκρουσης, όπως ο Μάης του 1968 στη Γαλλία, η βία στη Γερμανία λίγο αργότερα, η σημερινή κατάσταση στην Ιταλία;

Είναι η έντονη αντίδραση ορισμένων τάσεων του αριστερού κινήματος, που θεωρούν ότι το επίσημο κόμμα έχει ενσωματωθεί στο σύστημα και στις διαδικασίες της αστικής πολιτικής στρατηγικής και τακτικής. Άλλωστε, αποτελούν φαινόμενα μάλλον περιθωριακά.

Κύριε Καράγιωργα, ας έρθουμε στα δικά μας: ποια είναι τα αίτια της αναταραχής στα πανεπιστήμια;

Η Δεξιά λέει πως το πανεπιστήμιο πρέπει να εκσυγχρονισθεί. Και εννοεί πως πρέπει να ανταποκρίνεται στους σκοπούς ενός καπιταλιστικού κράτους. Ποιο ρόλο αναθέτει στο πανεπιστήμιο ένα τέτοιο κράτος; Πρώτο, να αποτελεί ένα μηχανισμό εγχάραξης της κυρίαρχης ιδεολογίας. Δεύτερο, να φτιάχνει στελέχη, τα οποία θα μπορούν, με τη σύγχρονη τεχνολογία, να αποδώσουν στην παραγωγή. Τρίτο, να αναπαράγει τις ιεραρχικές σχέσεις στη διαδικασία της καπιταλιστικής παραγωγής, γιατί έτσι δουλεύει το σύστημα. Όταν, λοιπόν, η Δεξιά λέει πως το πανεπιστήμιο περνάει κρίση, εννοεί ότι δεν έχει εκσυγχρονισθεί ώστε να εξυπηρετήσει τους τρεις αυτούς σκοπούς. Η Δεξιά ξέρει τι θέλει. Είναι η παράταξη που έχει ξεκαθαρίσει τα πράγματα σχετικά με το πανεπιστήμιο. Και έχει πάρει την πρωτοβουλία, που δεν την πήραν άλλοι, να κάνει τον εκσυγχρονισμό.

Και τα άλλα κόμματα, κύριε Καράγιωργα, τι κάνουν;

Τα άλλα κόμματα λένε κι αυτά πως περνάει κρίση το πανεπιστήμιο. Δεν έχουν ξεκαθαρίσει, όμως, πώς βλέπουν το πανεπιστήμιο. Δίνω ένα

παράδειγμα για να διαπιστώσετε τις αντιφάσεις: η ΚΝΕ πήρε μέρος στις διαδικασίες συζήτησης του νόμου-πλαισίου. Κάθισε επί 6 μήνες με εκπροσώπους της κυβέρνησης, με καθηγητές που είναι δεξιοί, και συζήτησε το σχέδιο του νόμου-πλαισίου, ο οποίος πάει βασικά να κάνει τον εκσυγχρονισμό. Και στο τέλος τον «κλότησε» αυτόν το νόμο. Υπάρχει μια αντίφαση στη στάση της ΚΝΕ. Δεν ξέρει τι είναι το πανεπιστήμιο μέσα στο καπιταλιστικό σύστημα και ποια θέση θα πάρει απέναντί του. Έτσι εξηγείται ότι αρχικά συζήτησε κι ύστερα «κλότησε» τη συζήτηση.

Και το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης;

Το ΠΑΣΟΚ τήρησε την ίδια ακριβώς τακτική. Κι αυτό δεν έχει ξεκάθαρη θέση. Εκτός αν υπήρξε κομματική σκοπιμότητα: να μη γίνει η αλλαγή των δομών από την κυβέρνηση της Δεξιάς για να γίνει από μια κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ. Ορισμένες μικρές ομάδες, αντίθετα, όπως η Β' Πανελλαδική, είπαν από την αρχή και σε χρόνο ανύποπτο όχι στις συζητήσεις, όχι στις αλλαγές. Εμείς δε συνεργαζόμαστε στην προσπάθεια να αναπαράγει το πανεπιστήμιο τις δομές του συστήματος. Θα το αφήσουμε να φθείρεται και να αποδιοργανώνεται συνέχεια. Αυτή είναι μια γραμμή ξεκαθαρισμένη, ανεξάρτητα αν συμφωνεί ή διαφωνεί κανείς.

Κύριε Καραγιώργα, και το ΚΟΔΗΣΟ έχει μια ξεκαθαρισμένη γραμμή. Θα ήταν προτιμότερο, όμως, να ακούγαμε τη δική σας γνώμη για τη στάση που θα έπρεπε να υπάρχει.

Η κυβέρνηση της Δεξιάς θέλει να εκσυγχρονίσει το πανεπιστήμιο για τους λόγους που είπαμε. Ο εκσυγχρονισμός, όμως, την υποχρεώνει να σπάσει τις παλιές δομές: να καταργήσει την έδρα και να την αντικαταστήσει με τον τομέα, δηλαδή να αποδεσμεύσει ένα γνωστικό αντικείμενο από τη μονοπώλησή του από έναν άνθρωπο, τον καθηγητή: να δώσει την εκπαιδευτική αυτοτέλεια, δηλαδή τα προγράμματα σπουδών που καθορίζονται πια από τη σχολή και όχι από την κυβέρνηση με νόμους, να καθιερώσει τη συμμετοχή, να καταργήσει τη διάκριση μεταξύ ανώτερου και κατώτερου διδακτικού προσωπικού και να θεσπίσει Ενιαίο Φορέα πανεπιστημιακών δασκάλων, και άλλα. Η Αμερική, η Αγγλία και τελευταία η Γαλλία και η Γερμανία δεν έκαναν τις αλλαγές αυτές, επειδή ήθελαν τον εκδημοκρατισμό. Ήθελαν την αδιάκοπη προσαρμογή του πανεπιστημίου στις νέες επιστημονικές εξελίξεις και στη νέα τεχνολογία. Η έδρα π.χ. είναι αρτηριοσκληρωμένη, δεν μπορεί να πετύχει την προσαρμογή. Τώρα,

εκείνο που πρέπει να κάνουν οι προοδευτικές δυνάμεις στο πανεπιστήμιο είναι να εκμεταλλευτούν την ανάγκη του κράτους για εκσυγχρονισμό και να παλέψουν ώστε να γίνουν όσο το δυνατόν βαθύτερες θεσμικές αλλαγές, που θα δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για εκδημοκρατισμό του πανεπιστημίου. Και όταν λέω εκδημοκρατισμό στο πανεπιστήμιο, εννοώ τη δημιουργία πυρήνων ιδεολογίας, ανταγωνιστικής προς την κυρίαρχη, και την ανάπτυξη κριτικής έρευνας. Εκεί βρίσκεται όλη η ιστορία!

Για να οδηγηθούμε σε ποιο νέο μοντέλο επιστήμονα;

Η Δεξιά θέλει τον επιστήμονα-τεχνοκράτη, που θα μπει στην ιεραρχία της παραγωγής, θα γίνει στέλεχος και θα διευθύνει όλους τους κατώτερους του ώστε να δουλεύει καλά ο μηχανισμός και να βγει καλό το προϊόν. Τα είπαμε αυτά. Οι προοδευτικοί θέλουν τον επιστήμονα-ερευνητή, που θα κάνει κριτική στο σύστημα, θα προτείνει συνεχείς θεσμικές αλλαγές και θα τροφοδοτεί με τα πορίσματα των ερευνών του τις κοινωνικές ομάδες για αγώνες διεκδικητικούς.

Το σχέδιο του νόμου-πλαισίου, που έχει γίνει από την Ομάδα Εργασίας, αποτελεί μια βάση για συζήτηση;

Βεβαίως. Δημιουργεί ρωγμές και θα μπορούσε να είναι βάση για συζήτηση.

Κύριε Καράγιωργα, υποστηρίζεται πως το φοιτητικό κίνημα περνάει μια γενικότερη κρίση, που εκδηλώνεται με δυο κύρια χαρακτηριστικά: την έντονη κομματική παρέμβαση και την ενδοπανεπιστημιακή κινητοποίηση με διεκδικητικά αιτήματα χαμηλού επιπέδου.

Είναι τεράστιο το πρόβλημα και για να μπει κανείς στην αιτιολόγησή του, χρειάζεται πολλή δουλειά και μελέτη. Δε διστάζω όμως να κάνω ορισμένες σκέψεις σαν υποθέσεις εργασίας. Σαν απλές παρατηρήσεις, που θα χρειαζόταν να τις επαληθεύσει κανείς με έρευνα. Τα αριστερά κόμματα δεν κατόρθωσαν να κινητοποιήσουν τις λαϊκές μάζες —την εργατική τάξη, την αγροτική τάξη— σε αγώνες για τα βραχυχρόνια αιτήματα, αλλά και για τις μεγάλες κοινωνικές αλλαγές. Κατέφυγαν, λοιπόν, στην εύκολη λύση της κινητοποίησης των φοιτητών, που τους κομματικοποιούν για να τους ελέγχουν. Ύστερα, δεν έδεσαν το φοιτητικό κίνημα με τους λαϊκούς αγώνες. Από μόνο του δεν μπορούσε να μελετήσει στόχους και να κάνει αγώνες δικούς του. Όπως είναι «καπελωμένο», δεν έμενε πια παρά να χρησιμο-

ποιηθεί για το κομματικό συμφέρον: το στρέφουν σε όποια κατεύθυνση υπαγορεύει η βραχυχρόνια κομματική πολιτική ή τακτική.

Μα μπορούν να τους εμπνεύσουν τους φοιτητές έτσι; Όλη αυτή η κατάσταση μάλλον οδηγεί στην προοδευτική απολιτικοποίηση του μέσου φοιτητή. Σήμερα, στα πανεπιστήμια υπάρχουν από τη μια πλευρά οι φανατισμένοι κομματικοί πυρήνες κι από την άλλη η μάζα των φοιτητών που είναι πολιτικά αδρανής.

Θα πω μια κουβέντα μεγάλη. Ακριβώς η αδυναμία για σημαντικές μαζικές κινητοποιήσεις έκανε το φοιτητικό κίνημα να αλλάξει τακτική και μορφές αγώνα που δεν είναι πρόσφορες: να στραφεί στις καταλήψεις των σχολών, που αρκούν 5-10 άνθρωποι για να τις περιφρουρήσουν.

Πέρα από το φοιτητικό κίνημα, η πολιτική πορεία του τόπου μετά τη μεταπολίτευση, κύριε Καράγιωργα, δικαιώνει τις ελπίδες που οι προοδευτικοί άνθρωποι έτρεφαν στην περίοδο της δικτατορίας;

Ίσως να ήταν ρομαντικοί, μα πολλοί άνθρωποι θεώρησαν την εμπειρία της δικτατορίας σαν καταλύτη για την αλλαγή της πολιτικής οργάνωσης του τόπου. Και αναφέρομαι σε όλα τα κόμματα – αλλαγή της πολιτικής οργάνωσης με την έννοια της αλλαγής των εσωτερικών τους δομών. Πολύς κόσμος, ιδιαίτερα όμως οι διανοούμενοι, είχαν κάνει συνείδηση, πως θα έπρεπε να δημιουργηθούν κόμματα με δημοκρατική εσωτερική δομή, που δε θα ήταν προσωποπαγή, που θα άντεχαν στο χρόνο και θα έπαιζαν έναν κοινωνικό ρόλο αλλαγών. Όχι πια τα εφήμερα, τα συγκυριακά, τα κόμματα που οι μάζες τους σκορπίζουν εδώ κι εκεί μόλις πάθει κάτι ο «αρχηγός», αλλά τα οργανωμένα, με πυρήνες στη βάση. Και ιδιαίτερα έπρεπε να δημιουργηθεί ένα κόμμα σοσιαλιστικό, που θα έφερνε τη σοσιαλιστική συνειδητοποίηση και θα δρούσε σαν καταλύτης για τη σοσιαλιστική αλλαγή. Αυτά δεν έγιναν, κι εκεί νομίζω πως βρίσκεται η κακοδαιμονία του τόπου.

Και οι ευθύνες σε ποιον ανήκουν, κύριε Καράγιωργα;

Ε, τώρα, ας μη συζητήσουμε για τις ευθύνες.